

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (1)

Neprihvatljiva u svojoj sredini
Za svoju egzistenciju kao pisac morala se cijeli život dokazivati i oštro boriti. U to vrijeme uvredljivo su je nazivali *piscem šund literature za kravarice, luckastom, šašavom i histeričnom babom te zagorskom kravaricom, zaraženom socijalističkim mentalitetom i feminističkim novotarijama.*

Čitalačkoj publici poznata je po svojim povijesno popularnim romanima (*Grička vještica, Tajna krvavog mosta, Gordana, Republikanci, Vitez slavonske ravnine, Plameni inkvizitori, Kći Lotrščaka, Kneginja iz Petrinjske ulice*). Njima je stekla golemu popularnost. Niti jedan hrvatski pisac nije bio toliko čitan i obožavan kao Zagorka. Sto-

noj postaji i kamo se putnici trebaju uputiti. Siromašni seljaci i gradsko radništvo nisu razumjeli mađarski jezik. Zato je često na postajama dolazilo do zabuna. Ljudi su ulazili u krive vlakove, nisu na vrijeme presjedali te su se često otputili u krivom smjeru.

Piše
Marijan Tenšek

Marija Jurić Zagorka, naša najčitanija književnica, rođena u Negovcu pokraj Vrbovca 2. ožujka 1873.

Zagorka novinarica

Kad se u književnosti spomene ime Marije Jurić, onda je dovoljno napisati samo - Zagorka. Ona je naš hrvatski najpopularniji, najplodniji i najčitaniji pisac.

Zagorka kao ženski fenomen

Ona je bila prva profesionalna novinarka, ne samo u Hrvatskoj nego i u Srednjoj Europi. Živjela je u doba kad žene nisu imale ovakva prava kakva imaju danas. Zalagala se za dostojanstvo i pravo žena, borila se protiv društvene diskriminacije žena. Može se slobodno reći da je ona bila naša prva feministkinja i sufražetkinja.

Istražujući po arhivima Beča i Pešte i bilježeći primjere borbe Hrvatice kroz stoljeća, dokazivala je njihovu hrabrost. Pokrenula je i uređivala prve hrvatske časopise namijenjene ženama *Ženski list* (1925. - 1938.) i *Hraticu* (1939. - 1940.).

ga o njoj i njezinim djelima treba govoriti i pisati s dužnim poštovanjem.

Unatoč opsežnom književnom opusu, uporno je i s mnogo strasti isticala da je ona ponajprije novinarka, a tek potom književnica. Urednici s kojima je radila stalno su ju morali požuivati; njihove novine nisu se smjele pojaviti u prodaji bez nastavaka njezinih romana. Ti nastavci su novinama veoma podizali nakladu.

Zagorka je bila bez sumnje i uspješna dramska spisateljica. U zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu izvedeno je 14 njezinih djela (*Grička vještica, Jalnuševčani, Evica Gupčeva, Gordana*).

Samo se na mađarskom jeziku uzvikuje, hrvatski se i ne spominje, a siromašni narod mora ovako trpjeti štete u novcu i vremenu – pisala je Zagorka. Kondukteri su ljude zlostavljali, izbacivali iz vagona i tukli. Takva javna praksa nije nikoga smetala. Zagorka piše: - Željeznički činovnici i kondukteri su dužni da hrvatski govore hrvatskom obćinstvu. No oni tu dužnost ne poznaju, a nitko ne osjeća u toj zemlji obvezu, da zaštiti ove nesretne seljake i radnike. Naša se gospoda Mađaroni natječu kako će što više ugoditi i na ruku biti potomcima Arpada, a naši Hrvati prepiru se, koliko je tko počinio samoljubnih i koristoljubnih djela i komu će pripasti vodstvo stranke. A narod? Taj trpi i trpjet će. Gospodo, pazite, mogli biste doći do stanice, na kojoj će se i vašem obćinstvu zaviknuti: *egy percz!*

Strossmayerova uloga

Taj članak, kao odraz rodoljubnog i društvenog revolta, imao je veliki odjek. Pretiskale su ga sve zagrebačke i pokrajinske novine. On se veoma dojmio i đakovačkog biskupa Jurja Strossmayera koji je želio upoznati pisca teksta. Zalaganjem biskupa Strossmayera, Marija Jurić je dobila stalno zaposlenje kao politička reporterka u uredništvu najvećeg i najutjecajnijeg zagrebačkog lista *Obzora*.

U pismu upućenom Ravnateljskom vijeću toga lista Strossmayer je, između ostalog, naveo: - Ako se prohtjelo Svemogućem Bogu da ženi podijeli jednake umne sposobnosti kao i muškarcu, onda se mi, crvi zemaljski, toj Njegovoj volji pokoriti moramo.

Kao rezultat Strossmayerova zalaganja Zagorki su u redakciji dodijelili zasebnu sobu kako nitko ne bi mogao vidjeti da tamo radi *novinar u suknji*. Gospoda iz *Obzora* su smatrala da je nemoralno što je u redakciji i jedna žena. Biskup Strossmayer je sve do svoje smrti 1905. bio Zagorkina moćna potpora u njezinom novinarskom i književnom radu.

U Zagrebu je 1903. na javnoj skupštini više od 5000 ljudi zahtijevalo financijsko osamostaljenje Hrvatske i širenje političkih sloboda. Tadašnji ban Hrvatske Mađar Khuen Hedervary zabranio je najavljene javne skupštine u drugim hrvatskim gradovima.

Ban je tada na svim željezničkim stanicama u Hrvatskoj dao izvjesiti mađarske državne zastave. To je bio razlog izbijanju antimađaronskih demonstracija protiv nečuvenog nasilja i omrznutog bana. U Zaprešiću je vojska pučala u seljake koji su na kolodvoru uklonili mađarsku zastavu. Nemiri su zahvatili cijelu zemlju. Urednik *Obzora* Pasarić i njegov zamjenik dospjeli su u zatvor. Posao glavnog i odgovornog urednika morali su prepustiti Zagorki.

Urednica Obzora, aktivistica i pritvorenica

Zagorka je s ponosom pod najtežim okolnostima pet mjeseci uređivala *Obzor*. Bila je članica Glavnog štaba narodnog pokreta i organizatorica masovne ženske demonstracije. Na kraju je i sama završila u desetodnevnom pritvoru. U teškim zatvorskim uvjetima,

„Egy percz“. Jedna rodoljubka šalje nam ove redke: Put iz Sreima u Zagreb dosta je ugodan, jer vlak leti slavonskim krajem kao ptica. Moram priznati, da sam bila na tom putu iz Sreima u Zagreb svjedokinjom čudnih prizora: U cielej Slavoniji i Sreimu na svakoj stanici ne čuješ ino van „egy percz“, „ött percz“ itd., ali nikad — jedan ili pet časova. — Čuješ „Uj Gradiška“, ali nikad: „Nova Gradiška“. Tako je nedavno konduktér prigodom mojeg putovanja skočio iz vlaka, bježio po peronu i vikao iz svih sila: „egy percz“, a da nije naznačio, kakova je stanica. Ali iz vlaka neizadje nitko. Vlak krene i kod toga pročita jedan seljak na stanici: „Dlinski kut“. On si otvori vrata željezničkih kola, pa htjede skočiti iz njih — na što vlak brzo stane, a konduktér jednoga seljaka spremi dolje sa poštenim udarcem u leđa, da je sve zazvonilo. Na drugoj jednoj stanici zavličé konduktér „egy percz“ ponovno, a dva seljaka izadjoše, da si donesu iz zdenca vode, ali vlak, jedva što su oni do zdenca, ode. Oni se etadokó otimati sa činovnikom, da udju u vlak, pa im

Balje u prilogu.

Članak *Egy percz*, *Obzor*, 1896.

Rodoljupka

U jesen 1896. zbio se neviđeni skandal; tada je list *Obzor* objavio Zagorkin dopis pod naslovom *Egy percz (Jedan časak)*. Bio je to uobičajeni uzvik kojim su kondukteri, kao državni namještenici, na svakoj hrvatskoj željezničkoj stanici objavljivali na mađarskom jeziku koliko vremena (minuta) se vlak zadržava na dotič-

među žoharima i štakorima, ona je s mnogo zanosa napisala svoju prvu povijesnu tragičnu dramu u pet činova Evicu Gupčevu. Zagrebački je cenzor stavio veto na tu dramu. No, ona je s velikim uspjehom izvedena u Splitu i Dubrovniku, jer Dalmacija u to vrijeme nije bila pod Khuenovom vlašću. U drami je Evica zaručnica Matije Gupca. Ona je radi Tahijevih spleta izdala seljački ustanak i tako upropastila ideju pobune svoga zaručnika Matije Gupca. Ta drama nikad nije tiskana i sačuvana je u rukopisu.

Briljantna novinarka

Godine 1906. *Obzor* šalje Zagorku u Budimpeštu kao političku izvjestiteljicu. Ona se svojim izvješćima sa zasjedanja zajedničkog ugarsko-hrvatskog sabora dokazala kao vrsna novinarka i rodoljupka. Mađarski časopis *Az Est* piše: ...Svi smo se divili njezinoj ustrajnosti, spretnosti, brzini i lakoći, kojom je obavljala sama samcata cijeli posao izvješćivanja. Radila je sama, tako lako kao da se igra - ono - što je nas dvoje, troje obavljalo za jedan list. Mi smo se svi okupljali oko nje, pitali je za informacije, politizirali i divili se njenom žarkom rodoljublju. Da je nama takove žene, takove rodoljupke, koja znađe ne samo osjećati, nego i raditi za svoj narod! Može li se slomiti narod, koji imade ovakovih žena?

Dvije godine kasnije Zagorka izvješćuje iz Beča. Tada je trajao tzv. Friedjungov proces koji je pomoću krivotvorenih dokumenata trebao kompromitirati čitavu Hrvatsko-srpsku koaliciju. Sve se pretvorilo u europski skandal. I tom prilikom iskazala se Zagorka kao moderna novinarka. Pisala je reporterski živo i zanimljivije nego što se do tada pisalo. Njezini kolege svjedoče da je *uvela kod nas ugodni, jasni, literarni, živi kinematograf-*

ski stil izvješćivanja. Njezini opisi situacija, njezine karakteristike, intervjui, ocrti, raspoloženja, sve to vrvi životom, sve to pokazuje vrlo oštro opažalačko oko, dosjetljivost i spretnu ruku.

Zagorka je još kao djevojka bila nadarena za učenje stranih jezika. U zrelih godinama odlično je govorila njemački, prevodila s ruskoga, češkoga i slovenskoga, učila engleski i francuski. Upravo je savršeno

Spomenik Zagorki u Zagrebu, otkriven 19. srpnja 1991., rad kipara Stjepana Gračana

znanje mađarskog jezika bilo od odlučne važnosti za njezinu društvenu karijeru.

Priznanja iz inozemstva

Godine 1907. u Budimpešti je sindikat stranih novinara priredio svečani banket prigodom 10. obljetnice novinarskog rada jedinoga svog ženskog člana - Zagorke.

Bila je neobična pojava da se jedna žena deset godina bavi novinarstvom, u doba kad ni muškarcima novinarima nisu cvale ruže. Taj događaj su uz francuski *Figaro* zabilježila i njemačka, talijanska,

činilo najnaprednijim u Srednjoj Europi.

Nitko nije prorok na svom ognjištu

Samo se uredništvo zagrebačkog *Obzora* nije osvrnulo na taj jubilej. Njegovi su članovi smatrali da je novinarstvo isključivo muško zvanje, a žena u novinarskoj redakciji je *kulturni i moralni škandal!* Njihovi se prigovori nisu zadržavali samo na tome što je ona žena, već su joj mane bile i to što nije potekla iz ugledne obitelji, što nije imućna, što nije *persona grata*. Pobjegli su se da bi ona možda htjela tadašnju priliku iskoristiti u svoju korist i tražiti povišicu plaće. Na taj bi način bila izjednačena sa svojim muškim kolegama, a to bi bilo za njih skandalozno. Sve izrečene pohvale stranih tiskanih medija kao i šutnja od strane *Obzora* nisu tog časa Zagorki bile toliko važne, nego činjenica da su me svi smatrali ozbiljnim i ravnopravnim radnikom. Bio je to lijek za teške rane, za prezir i stalno ponizivanje što sam ga doživljavala u mojoj domovini od zabluda društvenog poretka i omalovažavanja ženskog roda.

Simpatije od strane hrvatske elite

Rodoljubnim člancima Zagorka je zadobila naklonost i simpatije ne samo čitalačke publike već i velikana poput Stjepana Radića, Silvija Strahimira Kranjčevića, Antuna Gustava Matoša, Ksavera Šandora Gjalškog i Tomáša Masaryka, budućeg predsjednika Čehoslovačke. Zagorka je 1906. odbila ponuđenu sjajnu priliku za namještenje da bude politička izvjestiteljica u *Pester Loydu*. Radije je stala na branik svoje domovine. Fran Supilo joj je tom prilikom napisao: *Zagorčice, Vi ste muž na mjestu!*

Vođa HSS-a Stjepan Radić izričito je tražio da se njegovi govori s javnih skupština povjere Zagorki, jer su ih ostali novinari iskrivljavali.

Dr. Ivo Hergešić je jednom prilikom izjavio: *Zagorka je naš hrvatski Alexandre Dumas, ali bolji pisac od njega. A poznato je koliko Francuzi cijene svoga pisca, autora Triju mušketira i Grofa Monte Krista.*

Zagorkin kukuruzni čaj

Recept: U mužaru sitno izmrviti zrna suhog bijelog domaćeg kukuruza. U litru vode staviti 4 žlice izmrvljenog kukuruza i kuhati jedan sat. Za to vrijeme u šalici izmiješati dva žumanjka s tri žlice šećera i pola decilitra ruma. Nastalu kremu preliti procijeđenom kipućom vodom i sve dobro promiješati.

www. **RMB** .hr

RADIO MARIJA BISTRICA

100,4MHz

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (2)

Zagorka je djetinjstvo provela na imanju Šenjugovu (Šanjugovo) pokraj Sv. Križa Začretja. Tamo je njezin otac Ivan Jurić (Stari Pavljani pokraj Bjelovara, 16. studeni 1843. - Lužnica, 13. listopada 1919.) bio upravitelj imanja baruna Gejze Raucha (1852. - 1923.).

Seljenje obitelji

Obitelj Jurić je živjela najprije na Erdödyjevem posjedu u Negovcu, potom na Rauchovim posjedima u Stubičkom Golubovcu i Lužnici pokraj Zaprešića, pa u Šenjugovu pokraj Svetog Križa Začretja. Ivan Jurić i Josipa rođ. Domin (Samobor, 12. ožujka 1844. - Vrapče, 16. prosinca 1923.) vjenčali su se 17. veljače 1873. u župnoj crkvi Sv. Barbare u

Osim njih Zagorkini su roditelji imali još dvoje djece: mrtvorođenog dječaka (Negovec, 24. veljače 1875.) i djevojčicu Bertu Emiliju koja je rođena u Stubičkom Golubovcu 18. travnja 1876., a umrla u Lužnici 13. ožujka 1877. u dobi od 11 mjeseci.

Bratova kalvarija

Zagorkin brat Leonard oženio se 1908. Čehinjom

Piše
Marijan Tenšek

Kuća Zagorkinog djetinjstva, razglednica, autor Slavko Marjanac, 2001.

Marijino djetinjstvo u Zagorju

Vrapču. Bilo je to 13 dana prije rođenja njihove kćeri - Marije!

Jurići su se na Šenjugovo doselili iz Lužnice nakon 1880. S roditeljima Ivanom i Josipom dolaze Marija, njezin brat Leonard (Lužnica, 14. rujna 1877. - Zagreb, 4. kolovoza 1961.) i sestra Dragica (Lužnica, 26. veljače 1879. - Krapina, 14. studeni 1897.).

Dragica, Zagorkina sestra, umrla u 19. godini od tuberkuloze. Majka ju nije voljela. Na prsima ju je othranila jedna seljanka. U njezinom lijesu se nalaze slika njezinog zaručnika i njegova ljubavna pisma. Pokopana je na krapinskom groblju, polje XII.

Marija Jurić Zagorka je rođena 2. ožujka 1873. u Negovcu pokraj Vrbovca, u župi Rakovec. Kako su se u ono vrijeme u gospodskom društvu djeci davala strana imena, njezin krsni kum Ivan Nepomuk III. Erdödy (1794. - 1879.), zvan Muki, dao joj je francusko ime Marianna.

Ružom (Rosa) rođ. Večera (Frišava, 26. svibnja 1886. - Vrapče, 29. srpnja 1938.). Imali su sina Ervina (Zagreb, 5. travnja 1915. - Varaždin, 13. srpnja 1945.) koji se oženio Dragicom rođ. Vukelić. Prije početka 2. svj. rata Leonard je radio u bolnici u Klenovniku kao voditelj ekonomije. U kolovozu 1941. postaje dobrovoljac postrojbe kopnenih snaga Nezavisne Države Hrvatske. Kao pripadnik 369. pojačane (hrvatske) pješačke pukovnije u sastavu njemačke vojske odlazi na Istočno bojište kod Staljingrada. Kući se vraća živ. Radi opredjeljenja za NDH, odlukom vojnih vlasti novog komunističkog režima strijeljan je u Varaždinu odmah nakon 2. svjetskog rata.

Marijino rano djetinjstvo

Marija je imala nesretno djetinjstvo. U njezinoj obitelji vladale su loše obiteljske prilike. Između oca Ivana i bolesno ljubomorne majke Josipe izbijale su učestale svađe koje su postale dijelom Marijinog obiteljskog

pakla. Sukobi roditelja kulminirali su 1900. u Krapini brakorazvodnom parnicom. Presudom Nadbiskupskog ženiđenog suda u Zagrebu dolazi do rastave roditelja od stola i postelje. Zagorka je imala dadilju Martu Lacko udanu Zubić (1859. - 1922.). Ona je bila rodom iz susjednog sela Galovca Začretskog, pokraj Šemničkih Toplica. Ta žena je Zagorki pružala jedinu ljudsku toplinu i smirenost tijekom dana.

Tenšekove priče kao prva nadahnuća

Na gospodarstvu Šenjugovu živio je i špan Štefan Tenšek (Donja Šemnica, 20. rujna 1853. - Donja Šemnica, 21. listopada 1918.), sin Mije, oženjen Jelom Medvedec. On je na imanju bio nadglednik vođenja poslova. Tenšek bi često uvečer, nakon dnevnog posla, znao doći u kuhinju, zapaliti lulu i početi pričati jednu od svojih mnogobrojnih priča. Taj 30-godišnji razborit i mudar seljak svojim je pričama poticao Marijina maštanja o dalekim i ne-

poznatim svjetovima. Bile su to priče i legende o plemenitim vitezovima, čarobnim vilama i zlim razbojnicima, priče o borbama protiv moćnih zmajeva, priče o dobru koje pobjeđuje zlo. Marija ih je slušala s velikim zanimanjem. Mnoge motive u svojim kasnijim romanima ona je crpila upravo iz ovih Tenšekovih priča. U dobi od dvanaest godina, ona je kao učenica Više djevojačke škole zagrebačkih sestara milosrdnica rukom pisala Samostanske novine.

Zagorka piše: *Tko zna kako i zašto, ali u samostanu snašla me želja da izdajem novine! Sve je išlo brzo i glatko. Izrezala sam sitne papiriće i sašila ih. Na prvog stranici napišem lijepim velikim slovima Samostanske novine za donji konvikt. Ispod toga uvodnik - Razmatranja o Srcu Isusovom. Na drugog stranici članak: Eksercicije donjeg konvikta. Na trećoj: Različite vijesti Kako je Ljubica dobila packe! Dakako, imala sam i roman, i to pod naslovom Pripovijesti staroga Tenšeka. Taj seljak od 90 godina pripovijedao mi je u roditeljskoj kući beskonačne pripovijesti o zagorskim ličnostima. U mojoj su nakladi svakog tjedna izlazile ove novine u jednom jedinom primjerku koje su tajno čitale samo neke moje pouzdanice koje više nisu išle u školu. Moja štamparija i redakcija nalazile su se u mojoj školskoj torbici. - Zbog takvog aktivnog novinarskog rada u samostanu bila je kažnjena. Morala je klečati na podu osam dana... - a tanjur su mi stavili na klupu preokrenut. Dobila sam tada zajutrak i juži-*

nu, a objed i večeru sam otklečala. Marija je u Šenjugovu slušala i priče drugih staraca koji su u dugim zimskim večerima zabavljali seosku djecu i sluge na imanju. Špan Tenšek koji je nadahnjivao Mariju imao je brata Mirka. On je bio pradjed pisca ovoga feljtona.

Školovanje odlične učenice

Marija je pučku školu polazila najprije u Rauchovu dvorcu u Lužnici zajedno s plemićkom djecom iz susjedstva. Drugi i treći razred polazila je u pučkoj školi u Rakovcu pokraj Vrbovca. Školske godine 1883./84. Mariju su upisali u samostansku Djevojačku osnovnu školu kod sestara milosrdnica u Zagrebu. Unatoč teškom djetinjstvu, Marija je u samostanu po-

kazala sav svoj talenat i maštovitost. Oko sebe je okupljala djevojčice i prenosila im priče o događajima iz prošlosti i životu na selu. Na njezinu su inicijativu djevojčice u samostanu izvodile dramske predstave. Nakon četvrtog razreda školovanje je nastavila u Višoj djevojačkoj školi u Gundulićevoj ulici u Zagrebu. U šestom razredu napisala je dramu Kalista i Doroteja. Ta drama govori o mučeničkom životu kršćana u rimsko doba. Dramu je za božićne blagdane s velikim uspjehom izvela djevojačka kazališna družina. Od toga vremena kazalište je za Zagorku postalo sinonim za svečanost! Cijelo vrijeme stanovala je u samostanskom odgojnom zavodu (konviktu) za djevojčice.

Majka Josipa i dvogodišnja Marija

Imovina Zagorkinog oca u Krapini

Ivan Jurić je bio marljiv i poduzetan, možda i previše predan poslu i stjecanju novca. Njegova djeca su stoga ostajala bez prave roditeljske ljubavi. Patološka ljubomora i neuravnoteženo ponašanje majke Josipe razaralo je obitelj. Marijina majka je na kraju završila u Psihijatrijskoj bolnici u Vrapču kao ubogarka iz Zagorja. Ivan Jurić u Krapini je imao dvije kuće: jednu obiteljsku s vrtom u Draškovićevoj br. 66. To je danas ulica Matije Gupca. Druga kuća bila je u današnjoj Gajevoj ulici. U toj kući otvorio je 1895. gostionicu (današnji Peharček) i trgovinu dasaka. U bližjoj okolici Krapine je imao značajne posjede: više oranica, livada, šuma, deset vinograda (!). Podigao je i vlastiti cijepljeni vinograd na kojeg je bio posebno ponosan.

Zagorka - urednica đačkog lista

Uvijek je bila odlična učenica. Bila je oštromna, inteligentna, izuzetno marljiva, prirodno nadarena. Školovanje je prekinula na zahtjev majke. Ispisana je u posljednjem razredu, ne završivši ga. Tada je imala 17 godina. Majka ju je naumila prisilno udati.

Prva komedija

Ljetne školske praznike Marija je 1890. provodila na Šenjugovu. Tadašnja kulturna djelatnost krapinskih đaka viših razreda sastojala se u izvođenju amaterskih kazališnih predstava. Marijin bratić Martin Jurić (1873. - 1957.) polazio je školu u Krapini i bio je član kazališne đачke družine. (Martin je od 1897. - 1926. bio učitelj i orguljaš u Taborskom.) Od svojih roditelja Marija je dobila dozvolu da može sudjelovati u kazališnim predstavama. Po Martinu anonimno je poslala tekst svoje komedije *Malogradska južina* koja je i izvedena. Sadržaj komedije odnosio se na ženske žureve (sijela) ili užine, tzv. ženske sabore gradskih gospođa. Za razliku od muških sabora, žene u njima govore gotovo istovremeno, jedna drugoj slobodno upada u riječ, a da se zbog toga ne ljute. Na takvim je ženskim saborima dnevni red uvijek isti: najprije ogovaraju kućnu poslugu, zatim vlastite muževe, te ostale žene u gradu. Na kraju sudionice sabora zaključuju kako su one, nazočne na toj užini, jedine žene u gradu vrijedne, zgodne, obrazovane, uredne, marljive kućanice, te uzor svima. One su jedine otmjeno i elegantno društvo grada.

Pokretač đачkog kulturnog djelovanja u Krapini bio je Stjepan Ortner (Krapina, 1869. - Vrapče, 1935.), pravnik i publicist, autor monografije *Povjest gradine i trgovišta Krapine*. Jednog dana on je priopćio Marijinom bratiću Martinu da đaci žele izdavati đачki list, ali nemaju urednika. Martin je znao da njegova sestrična potajno piše. Stoga je Ortneru za urednicu lista predložio upravo nju. Uvjet je bio da se njezino ime mora držati u tajnosti.

Na putu iz Krapine preko Lepajaca i Galovca prema Šenjugovu, u kolima s konjskom zapregom, Martin je tu misao izložio Mariji. Cijelu epizodu Marija je opisala sljedećim riječima: - Čim je to Ortner izrekao, već sam vidio tvoje rukopise na tavanu. Sjetio sam se, kako si u samostanu počela olovkom izdavati *Samostanske novine*.

- I zato sam kod svakog obroka klečala osam dana i morala jesti na podu.
- Ovaj put nećeš ni klečati. Pazi, ti ćeš napraviti uzorak, kako bi list trebao da izgleda, smisliti naslov, napisati uvodni članak i dati svoje pričice i pjesmice. Đaci će meni predavati svoje rukopise da ih pročitaš i pripremiš. Ja ću im kazati, da to sve radi moj prijatelj, no o njemu moramo šutjeti, jer bi ga otac bacio iz kuće, da to sazna. Đaci će to prihvatiti i ti ćeš lijepo uređivati list. Tvoj duh će biti urednik, a ja medij, kao u spiritiističkoj seansi...

(nastavlja se)

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (3)

Ushićenje

Zagorka dalje nastavlja: - Brežuljci su se sagnuli k meni, toliko mi se zavrtjelo u glavi. Odmah smo počeli pretvarati moje ime i prezime u muško ime i stvorili urednika M. Jurica Zagorski. Nebo mi je bilo osuto stotinom sunaca. Zagorje se preda mnom talasalo sve do južnog i sjevernog pola. Svaki topot konja odzvanjao je mojim novim imenom.

Stigli smo u vlastelinski dvorac baruna Raucha. Uz pomoć seljaka špana Tenšeka mogla sam pred roditeljima sakrivati svoju biblioteku na tavanu i prevrnuti sanduk pretvoriti u svoj писаći stol. Na našu veliku radost otac se odvezao na drugo imanje, a mati u

primjeraka. Bratić Martin donio mi je gotov primjerak pod naslovom: *Zagorsko proljeće – list za zagorsku mladež*, glavni urednik M. Jurica Zagorski.

List za zagorsku mladež

- Đaci su prvi broj sjajno raspodali i stekli novaca za tiskanje drugog broja, za koji sam već imala gotov čitav tekst. Svoj sam crveni notes s različitim idejama i prvi broj lista sakrivala u jastuk, da mi bude pri ruci, kad god zaželim da čitam i uživam.

Kasnije, u svojim memoarima, nekoliko godina prije smrti, Zagorka je sa sjetom zabilježila: - Ne sjećam se, da mi je u životu ostao koji dojam tako trajan u duši, kao

Sudac je Mariji vratio crveni notes, a prvi broj *Zagorskog proljeća* je zadržao. Zabranio je daljnje izdavanje lista.

Lijepo uspomene

Već smo u prošlom broju spomenuli da je Zagorka u zagrebačkom samostanu Sestara milosrdnica polazila Djevojačku osnovnu školu, a potom i Višu djevojačku školu (Građansku školu). Roditelji su za Mariju plaćali boravak u konviktu. Uz pohađanje škole, ona je učila strane jezike, glazbu i ručni rad. U kasnijim sjećanjima često je spominjala svoju *divnu učiteljicu, duhovnu majku* časnu sestru Bernardu Kranjc. Ova joj je bila razrednica u petom razre-

du i predavačica za hrvatski jezik, zemljopis, povijest, krasopis i tjelovježbu. Sestra Bernarda je ubrzo uvidjela Marijinu svestranu nadarenost. Poticala ju je na pisanje i slušala ju s velikom pozornošću. Savjetovala joj je da nastavi školovanje u Švicarskoj gdje se i ona sama nekada školovala. Ta sestra je bila od velike važnosti u Zagorkinom razvoju iz djevojčice u djevojku. Marija se u konviktu i u školi dobro osjećala. S veseljem je učila, čitala, pisala i nastupala u dramskim igrokazima. Sve ju je radovalo. U samostanu je našla pravi dom. On je postao mjesto njezinog smirenog rada, ljepote i vedrine.

Piše
Marijan Tenšek

Marijino djetinjstvo u Zagorju

kupalište, pa sam tako mogla pod blaženom paskom stare dadilje i špana raditi. Odmah sam izvukla svoj crveni notes iz 1889. godine. Na nekoliko stranica napisala mi je majka vlastoručno naloge za kućanstvo. Dva listića dalje napisala sam članak o duhu Matije Gupca kako putuje po Zagorju da vidi nije li uzalud dao svoju glavu, jesu li njegovi Zagorci shvatili, da je on prolio svoju krv kao sjeme slobode i pravice, a oni bi morali da to sjeme obrađuju, kako bi izrastao plod, jer sloboda i pravica nikome sama ne sjedaju u krilo.

Urednikovanje

- Sada sam ovu misao obradila za uvodni članak koji je nosio naslov *Duh Matije Gupca optužuje što kasnija pokoljenja nisu iskoristila prolivenu krv i još danas robuju*. Bratić je sve prepisivao, da se ne bi prepoznao ženski rukopis, odnosio u Krapinu i odande donosio đачke radove. Ja sam ih čitala, sređivala – ukratko mogu reći – urednikovala sve preko svojeg medija. Tako uređen list je odnio Ortner u Zagreb, ali je tiskara tražila preveliku cijenu za đачke džepove. No izdavači nisu očajavali, nego jednostavno prepisali tekst krasopisom i litografirali stotinu

što je bio čas kad sam držala u ruci taj mali listić s tim potpisom i mojim prvim tiskanim uvodom. Nažalost, do danas nije sačuvan niti jedan primjerak toga časopisa. Kako je pak završio Zagorkin prvi urednički posao u listu *Zagorsko proljeće*, saznajemo iz njezinih sjećanja.

Krapinska afera – zabrana lista

- Prijatelj mojih roditelja, sudac Reisner, pozove me jednog dana u očevu kancelariju, i pruži taj prvi broj i moj crveni notes: Tvoja majka je dugo pazila, što ti to pišeš, a sada te otkrila i ovlastila me da razgovaram s tobom. Ti si strahovito zalutala. Taj članak o Matiji Gupcu je tvoj. Dokazuje to i notes, dakle ti si protiv nas. Da barun Rauch ne poznaje mišljenje tvojeg oca, on bi zbog tebe izgubio kruh. Opominjem te, ostavi se toga ludog piskaranja. Svi će te kao ženu zbog toga prezirati, a najviše muškarci. Da su ovi đaci znali, kakvog imaju urednika, nikada ne bi to dopustili. Samo nemoralna ženska bića mogu se baviti takvim stvarima. Ako to nastaviš, nikada u životu nećeš biti sretna. No majka ti je našla muža: ti se moraš pokoriti, jer tako zapovijeda zakon.

Hrvatski pozdrav mojim dragim Zagorcima šalje Zagorka 8. prosinca 1937. g.

Iznenadni prekid školovanja

No, tijekom 8. razreda (šk. god. 1888./89.) dolazi do dramatičnog preokreta. Sestra Bernarda je zbog slabog zdravlja cijelu godinu bila na bolovanju. Tada već šesnaestogodišnja Marija polako gubi njezinu podršku i osjeća da joj smrt polako oduzima tu dragu ženu koja joj je bila druga majka. Prava pak njezina majka odjednom najenergичnije zahtijeva prekidanje njezinog školovanja i povratak na imanje Šenjugovo pokraj Sv. Križa Začretja. Tamo je Marijin otac Ivan bio upravitelj imanja baruna Gejze Raucha. Stalni međusobni iscrpljujući sukobi majke i oca uvelike su sudbinski utjecali na buduću Marijin život. I sestra Bernarda i barun Rauch uočili su Zagorkin talent, te su savjetovali upravitelju Juriću da ju pošalje na

Str. 89. Dio Zagorkinog vjenčanog lista (Državni arhiv Varaždin)

Broj tekući	Godina, mjesec, dan, kad su vjenčani	Zaručnik i zaručnica					
		ime, prezime, stališ njihov	mjesto,		vjera jim	doba jim	jesu li mladenici ili udovci
			gdje su se rodili	gdje stanuju			
33.	1890. rujna 14.	Andrija Matraj žef. činovnik	Sveti Križ Začretje	Dubica	Rk	31.	ml.
		Marija Jurie Švaljkover	Sveti Križ Začretje			17.	ml.

Spletke

Majka Josipa je stoga Mariju namčila udati, čak i prisilno. Svoju djecu Mariju, Dragicu i Leonarda odlučila je poslati kumi Elizabeti Brlek rođ. Valdec u Varaždin, sada već umirovljenoj učiteljici.

dosegne punoljetnost. Do tada je mogla dobivati samo kamate na tu svotu u obliku mjesečne rente od 500 forinti. U to vrijeme Mariji je bilo 17, a njezinom mladoženji 31 godina.

Otpor i vjenčanje

Unatoč Marijinom žestokom otporu, vjenčanje je održano 14. rujna 1890. u župnoj crkvi u Svetom Križu Začretju. Obred je vodio vlč. Ivan Kuček, prijatelj obitelji Jurić. On je bio vrapčanski župnik. Godine 1873. on je u župnoj crkvi u Vrapču vjenčao i Zagorkine roditelje.

Marijino svadbeno slavlje održano je na imanju u Šenjugovu. Na svadbu su doputovali Andriji roditelji Norbert Matraj i Magda rođ. Ungvari i druga rodbina.

Svoju svadbu Marija opisuje ovako:

- Pred kurijom dugi niz kočija i kola. Sve okićeno ružmarinom i vrpcama. A okolo čitavi redovi seljaka, žena, djeca, pastira. Svi žele vidjeti i domahnuti Mirjani koja je bila dio njihovih poljana, vrbika i sela. Ona im odmahuje, sjedeći u kočiji uza zaručnikova starijeg brata. Putem mu pokazuje sela, kapelice kao da su pošli na obični izlet.

U crkvu stupa kao da na vjenčanje ide netko drugi, a ne ona. Nakon obreda velika povorka kreće natrag...

U svadbenoj noći u kuriji u Šenjugovu Mirjana se u teškoj boli opršta od svojih najvjernijih prijatelja: dadilje Marte i špana Tenšeka.

- Čekaš me, Marta?

- Da još posljednji put budem s tobom. Dojila sam te svojim mlijekom i odnijhala te na svojim koljenima...

- Ispirala moje rane svojim suzama, moju žalost uzimala u svoje srce, znam to, Marta draga. I nikad to zaboravit neću. Nikad – nikad! Do konca života spominjat

ću tebe, najviše tebe, onda Tenšeka - njegove priče - pa onda Juricu i njegovu mamu i Lacka i pastire - sve - sve koji ste mi bili tako dobri kao - kao da ste mi... Što? - zapanji se Mirjana pred ovim pitanjem. Roditelji? - Ne, oni mi nisu bili nikad kao vi, svi! Ne plači, Marta! Doći ćeš k meni samo jednom. Mama će biti kod mene, a ti umjesto nje, ovdje gazdarica...

Tenšek: - Ali sad daj da tebi izrečem zdravicu, na tvoj vjenčani dan! - Kad si bila malo dijete - nosio sam te na rukama, sad ću te nositi samo u srcu i u molitvi svojoj... A Bog će ti dati sreću! - Dat će! Kako ne bi dao Bog, kad si dobrog srca!... Dobro srce je - bijeli kruh! Drugi će se sada njime hraniti. Ali dobro srce ne može nigdje na svijetu propasti. Dobro srce može samo - puknuti.

Plaču Mirjana, Marta i Tenšek - plače trolist - izrastao u mraku žutog dvorca, odnjegovan jadima prežalosnog, prebolnog, prenesretnog djetinjstva... Nijemim jecajem opršta se žalosni trolist. Nitko od svatova ne zna, da su se sada razlomila tri srca svezana najljepšim, najskupocjenijim, najvelebnijim osjećajima - što ih može roditi čovječje srce. (Iz romana *Kamen na cesti*, str. 327-333). U toj romansiranoj autobiografiji Zagorka svoje ime Marija mijenja u Mirjana.

Zagorka je kasnije znala spominjati da su ju poslali u *bračno popravilište i to jednom šovinstičkom Mađaru*. Naime, tako je ironično Zagorka govorila o svojoj prisilnoj udaji, zbog koje je naglo prekinuto njezino djetinjstvo i djevojaštvo na Šenjugovu. No, upravo su dani provedeni u Hrvatskom zagorju odredili njezin književni pseudonim pod kojim ulazi u povijest hrvatskog novinarstva i hrvatske književnosti.

(nastavlja se)

Župna crkva u Svetom Križu Začretju u kojoj se 14. rujna 1890. vjenčala Zagorka

školovanje u Švicarsku. Nevjerojatno ljubomorna majka je, pak, Zagorkinu sreću u školovanju protumačila kao sreću djevojčure i da nikad neće dopustiti da se poteže po nekim visokim školama gdje je izložena muškarcima. Još dok je bila mala, Marija je unatoč zabrani, svom župniku jednom poljubila ruku. Kuma i majka su ju radi toga proglasile pokvarenom i sličnom svom ocu: - Muškarac te draži. Već si sad pokvarena, već sad trčiš za muškarcima, kao tvoj otac za curama.

Tamo su trebali naučiti mađarski jezik. Kućni učitelj im je bio Andrija Matraj, Mađar, postariji željeznički činovnik koji je službovao u Zaboku. Majka Josipa i kuma Elizabeta skovale su plan da prisilno udaju Mariju. Matrajev je pak jedini cilj bio da se domogne njezinog miraza koji je iznosio 20 000 forinti. Bila je to velika svota. Andriji mjesečna plaća iznosila je 200 forinti. Stoga je Marijin otac Ivan bio pri tome veoma oprezan. Odlučio je Mariji isplatiti miraz, tek onda kad ona

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (4)

Boravak Zagorke u Zaboku

Kratko vrijeme nakon vjenčanja Zagorka i njezin suprug stanovali su u zgradi današnje željezničke postaje u Zaboku. Andrija je bio šef postaje. U to vrijeme zabočki župnik je bio dr. Ljudevit Ivančan (1880. – 1895.). On je kasnije postao zagrebački kanonik i crkveni povjesničar. Zagorka je voljela razgovarati sa župnikom i u tim razgovorima saznavala zanimljive podatke iz prošlosti. Njih je dobro pamtila te ih kasnije ugrađivala u svoje romane. Od župnika je čula o zanimljivosti iz biografije grofa Sigismunda Vojkffyja (oko 1715.

nastala po uzoru na Sigismundovu ženu Elizabetu. Kasnije, u svojim povijesnim istraživanjima Zagorka je osobitu pozornost posvećivala istraživanju arhivske građe obitelji Vojkffy, Vojković i Josipović. Vojkovići - Vojkffyji ženidbenim i drugim vezama bili su blisko povezani s poznatim hrvatskim velikaškim obiteljima Sermage, Ratkay, Oršić, Rauch...

Sve Sigismundove žene

Grof Sigismund se ženio tri puta. Adam Baltazar Krčelić 1767. piše: *Kako je naime Žigmund, koji je na dvoru bana Josipa Eszterhazyja vršio službu dvoranina,*

bavi i nije se smirila, dok nije dobila za muža toga Vojkovića, koji je tada bio valjda u 20-toj godini. Budući da on nije htio udovoljiti staričnim molbama, dok nije prepisala na njega sav imetak i dala potrebnu izjavu, tako je sebe lišila čitavog imetka više cijeneći tjelesnu nasladu nego drugo. Stoga, pošto se 1738. njome oženio, on, nekadašnji siromah, počeo se ubrajati među bogataše. Nakon 18 godina braka umre Sigismundu bračna družica. Naslijeđena imanja Miljanu i Gregurovec prodao je grofu Rattkayu za 40 000 forinti, te stekao veliko bogatstvo.

Piše
Marijan Tenšek

odluči i na treću ženidbu. U Varaždinu je upoznao djevojku Elizabetu pl. Malatinsky koja je živjela kod grofice Sermage. Elizabeta je bila siromašna, te se ponosila jedino svojom ljepotom i mladošću. U obitelji Malatinsky bilo je šest sestara. Sve su se odlikovale ljepotom, ali ne i odgojem. Jedna od njih, Suzana, udala se za generala grofa Kazimira Draškovića. Taj grof je inače bio ženskar i sklon ljubavnim užitcima. Njega je opčarala Suzanina ljepota i elegantan stas. No, taj brak je bio koban za slavu Draškovićevu obitelj. Grof je na sebe navukao ne samo gnjev

Marijino djetinjstvo u Zagorju

– 23. lipnja 1792.), najpoznatijeg člana plemićke obitelji Vojkffy. Kad je pisala *Gričku vješticu* njegov lik joj je poslužio kao literarni predložak za Sinišu. Nera je pak

bio lijep i stasit, na plesu zanese oči i srce udovici pokojnog Ivana Branjuga, protonotara kraljevine, starijoj ženi od 50 godina, tako da je starica ludovala od lju-

Marija Jurić Zagorka, najčitanija hrvatska spisateljica

Žene oko Matije Gupca

Evo jedne od priča špana Štefana Tenšeka iz Šemnice, nadglednika poslova na imanju, koju je zabilježila Zagorka:

O ustanku Matije Gupca mnogo su pripovijedali za mog djetinjstva Zagorci, starci, seljaci, koji bi uz runjenje kukuruza uvijek pričali mlađem naraštaju o vremenu *tlake*, kako su oni nazivali kmetovanje.

Takav jedan starac živio je na imanju Šenjugu, gdje sam ja provela djetinjstvo. Bio je to moj znameniti pripovijedač Tenšek koji je bio špan moga oca koji je bio upravitelj imanja.

Stari Tenšek stalno je znao pričati o tome *kak su se za vrijeme Seljačke bune babe prokleto dobro držale kad je trebalo zatrubiti pod nos gospodi.*

Tako je Tenšek prenosio predaju o zagorskom junaku Matiji Gupcu koju je čuo od svojih djedova.

Ja, koja sam bila njegova najzahvalnija slušateljica, jednom prigodom ga upitam:

- Da li je Gubec imao kćer?

- Kak ne bi imal! - veli Tenšek.

- Onda mu je ona sigurno pomagala u buni? - pitam ja.

- I ona i žena - em su žene v selu kuhale i hranile svoje *vojake* kak bi se mogli v ratu boriti protiv gospode - odgovori mi tako starac i završi priču.

Sigismund se drugi put oženio 1754. Mladenka je bila Regina Rauch, kćerka podžupana zagrebačke županije. Tom ženidbom postao je još bogatiji. No, Regina je ubrzo umrla. Tom ženidbom je stekao imanje Stenjevec, kuću u Zagrebu i mnogo srebra. Imanje je prodao grofu Petru Sermageu za 17.000 forinti te tako povećao svoju glavnice.

Nakon dva braka kojima je stekao bogatstvo, Sigismund se

svoje majke, već i svojih rođaka. Od njega su se otuđile i druge velikaške obitelji. Suzana se nije smjela pojaviti pred Kazimirovom majkom. Da bi problem bio još veći, obitelj Malatinsky je napustila katoličku vjeru i prešla na luteranstvo.

Eto, iz takve obitelji je Sigismund uzeo za ženu djevojku Elizabetu. Ona mu je u braku rodila dva sina: Franju (1762.) i Matiju (1767.).

Sigismundova vojnička i politička karijera

Sigismund je pripadao staroj hrvatskoj plemićkoj obitelji koja je potjecala iz 13. st. Bio je konjanički pukovnik, hrabar vojnik i ratnik, ljubitelj lijepih žena i dobrog vina. U bečkom dvoru Marije Terezije i Josipa II. bio je *persona grata*, uvažena i cijenjena osoba. Nosio je visoke dvorske titule: bio je dvorski komornik i glavni zapovjednik carske dvorske straže te prisjednik (asesor) banskog stola. Zbog vojnih zasluga u sedmogodišnjem ratu (1756. – 1763.) Marija Terezija mu je dodijelila grofovsku titulu. Tom prilikom je svoje djedovsko prezime Vojković promijenio u Vojkffy, dajući im pridjeve *de Klokach et Vojkovich*. Sigismund si je izgradio dvorac u Oroslavju Donjem u kojem je živio.

Sigismund utemeljitelj zabočke crkve

Kad je godine 1787. započela gradnja današnje zabočke crkve sv. Jelene, Sigismund je bio njezin kolator. Na istočnoj strani

ispod oltara sv. Valentina dao si je sagraditi obiteljsku grobnicu u koju se ulazilo izvana. U njoj je sahranjen zajedno sa suprugom Elizabetom. Još su stari Zabočani znali govoriti... *kako su u zabočkoj crkvi pokopani Siniša i Nera iz Gričke vještice*. Sedamdesetih godina 20. st. provaljeno je u grobnicu. Od tada je taj ulaz zazidan i u grobnicu se više ne može ući!

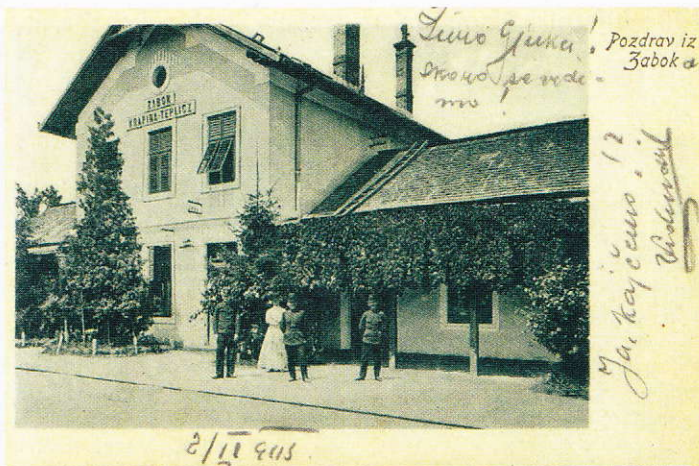
Obitelj Vojković-Vojkffy je u Zagrebu dala izgraditi, a i posjedovala je, nekoliko palača. Najljepša među njima je barokna palača Oršić – Vojkffy - Rauch u Matoševoj ulici na Gornjem gradu. U njoj se danas nalazi *Povijesni muzej*. Na njezinom zabatu nalazi se grb grofova Vojkffy. On je istovjetan grbu iznad klasicističkog portala zabočke župne crkve.

Sigismundovo izranjanje iz Gričke vještice

Od Sigismundove smrti (1792.) pa do pojave romana *Grička vještica* (1913.) prošlo je više od 120 godina. Kroz to vrijeme on je bio gotovo zaboravljen. Tijekom 19. st. zbili su se mnogi povijesni do-

Župna crkva Sv. Jelene u Zaboku u kojoj su pokopani grof Sigismund i supruga Elizabeta, likovi Siniše i Nere u Zagorkinom romanu *Grička vještica*

Željeznička postaja u Zaboku u kojoj je nakon vjenčanja neko vrijeme sa suprugom živjela Zagorka. Snimka iz 1903.

Što je Zagorka voljela jesti

Zagorka je bila u svemu prohtjevna. Posebno je bila izbirljiva u hrani. Naročito joj je bio važan izgled hrane na tanjuru. Voljela je jesti dijetnu hranu i mnogo povrća. Mast se nigdje nije smjela vidjeti. Voljela je jesti piletinu u povrću, svježi kraljci sir, žgance sa čvarcima, štrudlu, ličku gužvaru. Obožavala je zapečene palačinke koje su bile prelivenne mlijekom i punjene popaprenim pasiranim graškom. Voljela je i palačinke punjene špinatom. Kao prava Zagorka rado je jela puricu s mlincima, kiselu repu i špek. Obožavala je čufte u umaku od rajčice i restani krumpir. Bila je zimogrozna. Imala je slabu cirkulaciju. Vjerovala je u ljekovitost hladne vode. Nakon svakodnevne jutarnje kupke u hladnoj vodi doručkovala je jaja. Ponekad je uzela naranču ili manje slatki kolač. Obvezno je pila čaj, posebno kukuruzni. Recept: u litri vode 1 sat kuhaju se 4 žlice suho stučenog domaćeg kukuruza. Za to vrijeme u šalici se izmiješaju 2 žumanjka s 3 žlice šećera i pola dl ruma. Ta krema prelije se s procijeđenom kipućom vodom u kojoj se kuhao kukuruz.

Zapečene palačinke sa špinatom

Za palačinke: 300 g brašna, 5 dl mlijeka, 3 jaja, sol. Nadjev: 500 g špinata, 400 g svježeg kraljevog sira, sol, biber. Preljev: 2 čaše kiselog vrhnja, 2 jaja, sol.

U brašno dodati jaja, mlijeko, sol i umutiti tekuće tijesto. Masa neka malo odstoji. Ispeći palačinke. U vodu staviti listove špinata, kratko prokuhati, isprati pod mlazom vode, ocijediti i sitno nasjeckati. U posudu staviti svježi sir, dodati nasjeckani špinat, sol, biber i sve izmiješati.

Palačinke premazati nadjevom, *srolati* ih i staviti jednu do druge u vatrostalnu posudu. Umotiti jaja s kiselim vrhnjem i osoliti. Smjesu prelići preko palačinki. Zapeći na 220 °C oko 20 minuta. Palačinke servirati tople.

gađaji: napoleonski ratovi, ilirski preporod, revolucionarna 1848. godina. Nastupio je Bachov apsolutizam, došlo je doba bana Karla Khuena -Hedervaryja. Sve je to na površinu društvenih i političkih zbivanja donijelo niz novih osoba i imena. Zagorka je sve to vješto ugradila u svoje romane.

Romansijerka preimenuje Sigismunda u Sinišu

Zagorka se, kao majstor romanesknog zapleta, vješto poslu-

žila Sigismundovom biografijom uklopivši ga u osnovnu fabulu romana. U skladu sa svojim literarnim i životnim uvjerenjem, strano ime Sigismund promijenila je u starohrvatsko narodno ime Siniša. Glavnom muškom junaku romana *Grička vještica* dala je sve pozitivne osobine. Tako Siniša postaje uzor vjernog i odanog supruga, rodoljuba i branitelja poniženih i uvrijeđenih, pravi *pater pauperum* - otac siromaha.

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (5)

Piše
Marijan Tenšek

Zagorkin odlazak u Mađarsku

Maloljetnu Mariju su prisilno udali za Andriju Matraja, željezničkog činovnika. Sa suprugom ona odlazi u svoj novi dom u mađarski grad Szombathely, gdje je on dobio službeni premještaj. Time se njezin život stubokom mijenja. Unatoč neprestanim uvjerenjima njezine majke kako će u braku s mužem živjeti u blagostanju i sreći, Zagorku je u stranoj zemlji čekalo veliko životno razočaranje i mučeništvo!

Marija je do udaje trpjela nesnosne svađe i netrpeljivost svojih roditelja. U Szombathelyju ju je pak dočekalo dvoje patoloških škrtica,

bilo je obraslo tamnom bradom, a čelo produljeno radi ćelavosti.

Strogi raspored dana

Već od prvog dana suprug joj je izrekao i nametnuo svoje osobite principe. On spava do 7 sati, uređuje se, a u pola 8 doručkuje. Marija mora ustajati u 6 sati i pospremiti blagovaonicu, dok svekrva kuha kavu. Nakon njegovog odlaska na posao, Marija do 10 sati mora urediti četiri sobe. Uz to, svakog dana treba četkati sagove, a svaki drugi dan ih treba isprašiti. Nakon toga pomaže svekrvi u kuhinji. Ručak je u 13 sati. Tada Andrija dolazi s posla. Svekrva dopušta Mariji iznijeti

kuhinji. Večera je u 20 sati. Andrija potom odlazi raditi u svoju radnu sobu, a nakon toga ide na spavanje.

Škrta svekrva

Kad si je Marija jednom za užinu htjela uzeti mlijeka i komad kruha s maslacem, naišla je na zaključana vrata smočnice. Ključ od smočnice svekrva je nosila u svojim njedrima. Obrazložila joj je da u njezinoj kući nema *barunskih užina*, već treba štedjeti. Jednom je za večeru svekrva donijela na stol dva pirjana odreska: jednoga je servirala sinu, a drugi podijelila sebi i Mariji. Pridodala joj je dva krumpira i tanki komadić kruha. Nakon mršavog objeda, bez

tirati da od obilnog obroka mogu oboljeti želudac i crijeva. Tada treba ići liječniku i trošiti lijekove, a to je izdatak. Nakon nekoliko mjeseci takve ishrane Marija je s početnih 54 kilograma težine spala na 45 kilograma. Svekrva će na to: *Zato si tako slaba jer previše jedeš. Ona djeca koja trpaju u sebe, uvijek su mršava. Treba štedjeti!*

Ponekada je Andrija prije odlaska na posao označio kruh ili kobasicu. Nakon povratka s posla, centimetrom je provjeravao je li u međuvremenu Marija jela bez njegovog dopuštenja.

A Marija ... gleda, sluša, šuti i misli... Zar će to ovako?

Marija Jurić Zagorka u Mađarskoj

suprug Andrija i svekrva Magda (rođ. Ungvari). Njihova je lica Marija opisivala kao dva suha, blijeda i izdužena obraza, s dva duga nosa i dva para sivih očiju. Imali su gotovo jednake kretnje, hod, način govora i poglede, koji su joj se činili skriveni, istražujući i podmukli. Andrijino lice

jelo na stol. Kod stola će imati ozbiljan razgovor. Iza toga će ona suprugu svirati na klaviru. Kad on zaspi, uzet će u ruke vezivo i vesti svako popodne do 17 sati. Nakon muževljevog popodnevnog buđenja, Marija mu još jedan sat ponovo svira. Nakon toga svekrvi pomaže u

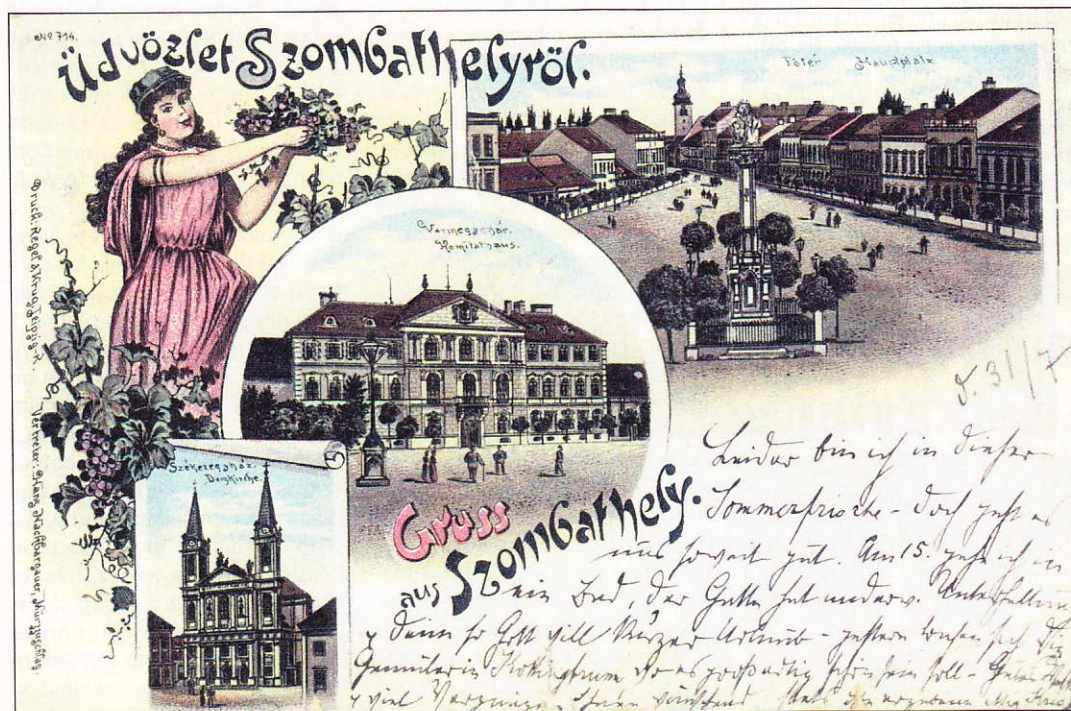
užine i ovakve večeri Marija je bila gladna. Zdjela prazna, a na stolu nema kruha! Odlazi u kuhinju i služavku Roziku pita gdje je kruh. *I on je pod ključem! Ako kanite izdržati u ovoj gladnoj kući, morat ćete dobro stegnuti svoj želudac* - kazala joj je Rozika. Svekrva je znala kome-

Obiteljska svađa

Jednom je za stolom došlo do žestoke svađe. Magda je za ručak iznijela jelo, tumačeći kako taj dan imaju luksuzni, svatovski objed, jer je za njega utrošila tri četvrt kilograma mesa. Marija je to opovrgnula. Izjavila je da je sama vagnula meso i da ga je bilo samo četvrt kilograma. Svekrva se silno uzrujala, optuživši sina da ju preko Marije kontrolira. Andrija je pomahnitao, uzeo zdjelu s jelom i bacio ju na pod. Uz ružne psovke razbacao je i sve ostalo posuđe. Stolicama je udarao po zidu, vratima i podu. Marija je zaprepašteno gledala u tog izbezumljenog čovjeka punog divljeg gnjeva. Nije mogla shvatiti, da je to onaj tih, proračunati i odmijereni Andrija.

Marija - kraljivica hrane

Mlada žena je teško podnosila višetjedna izgladnjivanja i poniženja te je fizički veoma oslabila. U njezinoj roditeljskoj kući bilo je uvijek obilja hrane. U hrvatskom selu nije bilo kolača i mesa, ali su ljudi bili siti. U novinama je Marija više puta čitala glad, ali nije o tome previše razmišljala. Ovdje u Mađarskoj je smočnica puna svega, a ona gladna! Sama se pita zar baš mora oskudijevati u jelu, osjećati kako joj se utroba grči, a od gladi ju hvata slabost. Kod obližnjeg ključara dala je potajno izraditi rezervni ključ od smočni-

Mađarski grad Szombathely nalazi se u zapadnoj Mađarskoj, blizu austrijske granice. Ima oko 80 000 stanovnika. Sjedište županije Vas. Ime grada je složenica od dvije mađarske riječi: subota i mjesto, doslovno u prijevodu trgovište u kojem se trgovalo subotom. Danas je poznat po tzv. stomatološkom turizmu. Veliko željezničko prometno čvorište.

ce. Dva tjedna je oprezno uzimala kolače, šunku i kruh. No tada ju je Magda ulovila u krađi. Marija se branila da je uzimala samo ono što joj je njezina majka donijela, samo ono što je njezino.

Strogo nadzirana supruga

Marija je marljivo učila mađarski jezik, što joj je kasnije koristilo u novinarskom i političkom radu. Njemački je već bila naučila u samostanskoj školi u Zagrebu. Svake večeri od 21 do 23 sata osposobljavala se u brzopjavnom (telegrafskom) uredu za zvanje brzopjavne činovnice. Po nalogu supruga odlazila je tamo i vraćala se isključivo u pratnji sluge. Bilo joj je zabranjeno bilo s kime razgovarati. Iz kuće nije smjela izlaziti bez dozvole muža. Svojima u Hrvatsku mogla je pisati samo na njemačkom jeziku, jer Andrija nije znao hrvatski. Svoja dobivena pisma nije smjela čitati prije nego ih nije pregledao njezin muž.

Majčini posjeti

Svakog drugog mjeseca dolazila joj je vlakom u posjetu majka. Nikada nije dolazila praznih ruku! Donosila je bogate darove, te brojne namir-

Na imanju Šenjugovu se sve to pripremalo i otpremalo u velikim količinama, samo da se napuni mađarska smočnica i da Marija ne bude gladna. Punica Josipa je obožavala svoga zeta. Divila se njegovom solidnom životu: ne pije, ne puši, nije ženskar, ne zalazi u gostionice i kavnane, ugledan je i plemenit. On je za nju *najuzorniji muž na svijetu, suho zlato, doduše nije mlad, ali je biser!*

Zetova financijska računica

Kao željeznički činovnik Andrija je imao dobru plaću od 200 forinti. Za hranu je mjesečno odvajao samo 20 forinti. Držao je služavku Roziku samo zato što ju je kao Slovačinju plaćao mnogo manje nego li da je Mađarica. Marijin otac mu je iz Hrvatske slao mjesečno još 500 forinti. To su bile kamate od svote za Marijin miraz. Svotu od 20 000 forinti očekivao je na dan Marijine punoljetnosti. Zato se prikazivao uzornim i brižnim mužem, kako bi iscrpio imućnog tasta u Hrvatskoj! Bilo mu je stalo isključivo do miraža. Namjeravao je Mariju zaposliti kao brzopjavnu službenicu te i njezinu plaću ljubomorno stavljati u

Lješnjakova torta sa Šenjugova

Zet Zagorkine mame posebno je uživao u torti s lješnjacima koju je ona odlično pripremala na imanju Šenjugovu.

SASTAV

Biskvit: 6 žutanjaka, 15 dag šećera, 6 bjelanjaka, 5 dag šećera, 15 dag mljevenih lješnjaka, prašak za pecivo, 10 dag brašna, 1 dl ulja, 3 žlice vode, 1 vanili šećer, pola dl crne kave.

Krema: 6 jaja, 20 dag šećera, 20 dag čokolade, 20 dag maslaca, 1 vanili šećer, 2 žlice ruma, 10 dag mljevenih lješnjaka za posipati tortu.

Napraviti biskvit. Dobro izmiješati žutanjke s 15 dag šećera. Polagano umiješati ulje, vodu, brašno, lješnjake, vanili šećer i prašak za pecivo. U dobivenu smjesu umiješati snijeg od 6 bjelanjaka i 5 dag šećera i sve zajedno dobro izmiješati. Smjesu staviti u kalup obložen papirom za pečenje. Peći u pećnici na 180 °C 15 do 20 minuta.

Napraviti kremu. Na pari tući 6 cijelih jaja sa šećerom i vanili šećerom. U drugoj posudi na pari otopiti čokoladu. Otopljenu čokoladu i rum dodati u smjesu, dobro izmiješati i ohladiti. U ohlađenu kremu dodati razrađeni maslac. Ohlađeni biskvit prerezati na tri dijela i poškropiti s jakom crnom kavom. Biskvit premazati kremom iznutra i izvana. Posipati mljevenim lješnjacima. Tortu dobro ohladiti. I uživajte!

nice: brašno, mast, maslac, povrće, razne vrste pekmeza, svježe i suho meso, pečene purane, paštete, delikatse svake vrste, razne poslastice i kolače, a od divljači zečeve, fazane i srnetinu... U kavezima je dopremala živad: kokoši, patke i guske. Andrija je obožavao njezinu tortu od lješnjaka. Bilo je tu i lagvića crnog i bijelog vina s Jurovščak brijega ponad Šenjugova, osobito muškata!

banku kako bi sebi osigurao dobnou i sigurnu starost.

Majčina bračna kombinorika

Marija saznaje novu gorku istinu! Prije udaje majka joj je obećala da će napustiti svog supruga i Šenjugovo i da će se preseliti k njoj u Mađarsku. No, promijenila je odluku. Uvjeravala je svoju kćer da je bolje da budu razdvojene. Ona će ju i da-

MARIJA JURIC ZAGORKA, Petra V. Rundek, ilustracija, 2013.

lje posjećivati i donositi poklone. To je smislila zato da ne dade svom suprugu povoda za rastavu braka. Tako se on neće moći riješiti svoje žene i neće se moći ponovo oženiti mlađom i ljepšom. Uz to majka ju tješi kako ona i nije svjesna kako joj je ovdje u Mađarskoj lijepo i dobro uz takvog supruga koji je čuva kao svoje oči. A Marija samo da ne vrišti: *Samo novac! Samo koliko će tko donijeti, koliko napuniti džep, za ime Božje, mama, pitaj me: kako je meni u srcu?*

Očaj u stranoj zemlji

Marija je bila u tuđini, sama, nevoljena, nesretna i očajna. Jedina prijateljica bila joj je Slovačkinja Rozika. Drugi prijatelj nalazio se na tavanu, njezin dnevnik. Njemu je ispovijedala svoje jade.

Marija je čeznula za domovinom (kojoj je slala molitve srca svoga), za modrom kurijom, za dadiljom Martom, za Tenšekom i njegovim pripovijestima, za sestrom Dragicom, za imanjem Šenjugovim uronjenim u zagorske brežuljke. U romansiranom autobiografskom romanu *Kamen na cesti Zagorka piše: Tamo su stare patnje, zahrdala mučilišta djetinjstva gdje su ju mučili njezini. U Mađarskoj su mučilišta tuđinska, a mučitelji tuđinci. Užareno gvožđe*

u tuđini smrtno peče, jer uz oganj užaruje još i njezin čovječanski stid od sramotnog poniženja! Krpa sam za otiranje tuđeg posuđa - mrvica, koju može pozobati kakovogod gamad! Kamen na cesti preko kojega idu kotači svih kola što voze svakojako smeće!

Narušeno zdravstveno stanje i povratak u Hrvatsku

Život sa suprugom i svekrvom postajao joj je sve teži i nepodnošljiviji. Koptila je u stranoj zemlji uz muža koji ju nije volio i kojega ona nije voljela. Dobila je slom živaca. Bila je osam mjeseci u sanatoriju kao strankinja, ne poznajući nikoga. Postala je neishranjena, mršava, slaba, izgubljenog sjećanja. Liječnici su joj davali male šanse za ozdravljenje. Njezin otac joj je u Mađarsku doveo jednog glasovitog zagrebačkog liječnika. Dovedi su joj dadilju Martu koja je cijelo vrijeme bila uz nju. Da ironija bude veća, suprug Andrija je molio liječnike da je održe na životu barem do punoljetnosti dok ne dobije isplatu dogovorenog miraza.

Liječnici su joj preporučili oporavak na moru. Nakon mora Marija se u ljeti 1893. vratila na imanje Šenjugovo pokraj Svetog Križa Začretja. Imala je samo dvadeset godina.

UZ 140. OBLJETNICU ROĐENJA MARIJE JURIĆ ZAGORKE (6)

Piše
Marijan Tenšek

Povratak na Šenjugovo

Nakon dugog i bolnog liječenja u sanatoriju u Mađarskoj, Marija odlazi na oporavak na more, a potom se u ljeto 1893. oporavlja na imanju Šenjugovu. Godi joj i smiruje ju blaga idila zagorskog sela. Kod kuće se druži sa sestrom Dragicom i vršnjakom, bratićem Martinom Jurićem, budućim učiteljem. Dragicu nije vidjela tri godine, od svojeg vjenčanja. Ova je cijelo to vrijeme bila u Zagrebu u samostanskoj školi. One se sestrinski povjeravaju jedna drugoj. Dragica je u petnaestoj godini, lijepa, visoka, iznimno razvijena. Ima dobar sluh i lijepo pjeva. Njezina ju majka odmalena ne

pomno skriva u štedionici veću sumu novaca. Njihov brat Leonardo slabo uči i pada razred u gimnaziji. Bratić Martin joj pokazuje časopis u kojem je tiskana jedna njezina pjesma. U jednoj prigodi Marija otvoreno razgovara sa svojom majkom. Daje joj do znanja da se ne namjerava vratiti svome mužu u Mađarsku i da će tražiti rastavu braka. Spominje i riječi liječnika koji je svima izričito rekao kako ona nije za brak. Majka ustraje na tome da se taj brak održi. Priznaje Mariji kako voli svog muža, iako mu istodobno želi smrt, *jer onda bi znala da više ne može ljubiti ni jednu*. Ona je bolesno ljubomorna žena! Majka otkriva Mariji razlog mržnje prema

Dragičina bolest

Jedne noći Dragici je iznenada pozlilo. Dobila je groznicu i počela iskašljavati krv. Bili su to znaci tuberkuloze. Liječnik ju šalje u poznato lječilište za plućne bolesti u austrijski Gleichenberg, mjesto 40-tak kilometara jugoistočno od Graza. Kao pratilica s njom odlazi i Marija. Bila joj je to dobra isprika da odgodi svoj povratak mužu. U lječilištu je studirao jedan mladi hrvatski medicinar. On je Dragičin slučaj odabrao za svoj specijalni studij. Svakodnevno je nadzirao njezino stanje. Između dvoje mladih ljudi razvilo se prijateljstvo i rodila se ljubav. Nakon šest tjednog oporavka

pismo, a da ne moraš o tome položiti mužu računa. I ovo strahovito brojenje koliko zalogaja staviš u usta! Tata ti kupuje haljine, plaća liječenje, daje rentu, a Andrija sve to stavlja sebi u štedionicu. Svuda njuškaju, tragaju i osluškuju nas, a čemu i zašto, kad nas ionako ne razumiju! Takav život je sramotan! Neka je sramotno biti rastavljena žena, ovako živjeti još je sramotnije...

Dragica nostalgичno nastavlja obnavljati sjećanja na Šenjugovo: *Tamo me čeka mamina mržnja, tatina hladnoća i čuške neće mi manjkati s nikoje strane, pa ipak mislim: kako izgleda sad naša soba, kako su Marta i Tenšek, naši težaci, pastiri... Da smo mi*

Zagorkin bijeg od muža iz Mađarske

voli, mrzi ju i tuče. Marija saznaje od svoje sestre kako se njihova majka hvali pred ljudima da je dobro udala Mariju za Matraja, da Marija ima bogat i raskošan život, da ima kuharicu, sobaricu i slugu. Saznaje i kako majka

Dragici. Od vremena kada ju je zanimala, muž joj se više nikad nije približio. Za tu svoju nesreću okrivljuje Dragicu: *Što je starija i ljepša, to ju više mrzim. Dala sam joj svoju ljepotu... A ona je meni uzela ljubav.*

stanje bolesnice se popravilo. Marija se morala vratiti svome mužu. Majci je uvjetovala da s njom krene i Dragica. Kako ih suprug Andrija i njegova majka ne bi izglednivali, majka će im na ime Dragičine hranarine slati veće pošiljke živeži nego prije, pridonositi nešto u novcu i Andriju darivati. Na sve ove uvjete majka Josipa je pristala.

dvije sad tamo, kako bi nam bilo puno ljepše! Jednom u šumici na Šenjugovu rekla si mi: u tuđini nije isto nebo, nije isto sunce. (roman *Kamen na cesti*). U proljeće 1894. majka Josipa dolazi po Dragicu i odvodi ju u Hrvatsku. Rastanak sestara bio je bolan.

Demonstrativno napuštanje tečaja

Nakon više mjeseci Marija je završila praktičnu obuku za telegrafisticu. Na teoretskom dijelu iz zemljopisa i povijesti odlučno se usprotivila profesorovom tumačenju o *mađarskom moru* i o *nekim mađarskim junacima preko Drave*. Posebice o onome kako se preko Drave nalaze Hrvati koji su buntovne čudi i opiru se mađarskoj vlasti. Stoga je zadaća dokazati Hrvatima da su u Hrvatskoj Mađari historijski gospodari! Ogorčena Marija demonstrativno napušta tečaj: *Ne želim vaše diplome. U takav kruh umiješala bih izdaju svoje domovine.*

Objavljivanje Marijinih pjesama

Za vrijeme boravka u Mađarskoj Marija je potajno slala u Hrvatsku svom bratiću Martinu pjesme i pripovijetke. On ih je pak prosljeđivao zagrebačkom časopisu *Bršljan*: *Putnikova pjesma* (1891.), *Pod Sljemenom* (1894.), *Apostolica* (1894.), *Andeo čuvar, igra za djecu* (1895.). Prije toga bile su joj objavljene pjesme *Moli* i *Spavaj, spavaj Jankice* (1890.).

Povratak mužu

U listopadu 1893. Marija se zajedno s Dragicom vraća mužu u Szombathely. Prolaze jesenji dani i nadolazi zima. Marija i Dragica žive u sestrinskoj ljubavi. Već su toliko proniknule jedna u drugu da si pogledima čitaju misli. Sestrinska povjerljivost stapa im duše. Svuda su zajedno: pomažu u kući, spremaju sobe, peru i glačaju rublje, a svakog popodneva vezu i čavrljaju. Ništa im nije ljepše od popodnevni sati, kad su posve same u sobi i povjerljivo pripovijedaju. Dragica i njezin medicinar se dopisuju. Andrija ne podnosi Dragicu i hrvatski govor u svojoj kući. Marija osjeća odbojnost prema bračnom životu. Žali što je uopće žena, a ne muškarac!

Dragičina pobuna

Jednoga dana Dragica više nije mogla izdržati te prigovori Mariji: *Zar je ovo dom? Ove dvije grozne škrstice, koje bi same sebe razderale za golu kost?... Za ime Božje, ti ne možeš izaći kad hoćeš, ne možeš jesti kad hoćeš, ne možeš kupiti ni marku za*

Marija Jurić Zagorka

Anonimno je pisala i za mađarske opozicijske listove *Magyar Hirlap* i *Budapester Tagblatt*. Njezin članak *Bič i zob* je 11. siječnja 1895. u Hrvatskom saboru izazvao burnu polemiku.

Pohvale Marijinom pisanju

Majka Josipa šalje svom zetu Andriji časopis u kojem su objavljene pjesme njegove žene. Od njega traži da Mariji strogo zabrani pisanje, kao i vođenje dnevnika. Bilo joj je dovoljno da ima *muža ženskara*, a kamoli sada i novo *zlo - kćerku pjesnikinju*. Andrija, naprotiv, taj časopis šalje svojoj sestričnici u Peštu. Pjesme su dali prevesti i zatražili ocjene od poznatog mađarskog novinara, političara i književnika Kalmana Mikszatha (1847.-1910.), zatim urednika *Budapesti Hirlapa* i urednika *Vilaga* Eugena Rakoszija. Njihov sud o Marijinim pjesmama je bio pohvalan. Posebno su pohvalili njezinu dramsku igru za djecu. Po njima, Marija je nesumnjivo talentirana, ali treba ju izliječiti *od krivih političkih ideja*. Marijin je suprug oduševljen pohvalama. On se nada Marijinoj popularnosti, predviđa kako bi se mogli preseliti u Peštu, gdje bi ona bila izvrsna mađarska spisateljica. On bi napredovao u službi, stekao bi ugled i zaradio lijepi novac. Matraj želi da Marija piše mađarskim jezikom. Stoga joj traži profesora za usavršavanje u mađarskom. Marija piše hrvatski i želi objavljivanje pjesama u Zagrebu. Potištena je i pita se: *Kako bih mogla biti mađarskom pjesnikinjom, kad sam rođena Hrvatica?...* Nisam nikada čula govore, ni čitala igdje o hrvatskom patriotizmu, tek sam od mojih seljačkih prijatelja naučila da mrzimo Mađare i mađarone, jer narodu uzimaju slobodu, kruh i jezik. A i sama sam dnevno gledala po selima kako harače vlastelinski ljudi i vladini žandari. U meni se rodi samopouzdanje: ako mogu biti dobra mađarska spisateljica, zašto da ne budem dobra i u Hrvatskoj, i da na taj način branim prava svojih seljaka u Zagorju. Matija Gubec će u mojim recima opet uskrsnuti.

Hrvatski studenti u Zagrebu spaljuju mađarsku zastavu

U Zagrebu je 14. listopada 1895. kralj Franjo Josip I. svečano otvorio *Hrvatsko narodno kazalište*. Dva dana kasnije skupina sveučilištaraca je na Jelačićevom trgu javno spalila mađarsku zastavu i time otvoreno demonstrirala protiv mađarske tiranije u Hrvatskoj. Optuženo je 54 studenata. Oni su bili kažnjeni strogim zatvorom od dva do šest mjeseci sa zabranom daljnjeg studiranja na zagrebačkom sveučilištu. Mađarske

novine su na prvim stranicama oštro i uvredljivo napale hrvatske studente. Urednik književnog lista *Vilag* iz Pešte traži od Marije da neka *ona, žena Mađara, Hrvatica iz najhrvatskijeg dijela Hrvatske, iz Zagorja, napiše pod svojim imenom osudu hrvatskim đacima koji su zločinački spalili mađarsku državnu zastavu. A u duhu režima treba da spjeva pjesmu spaljenoj zastavi*. Tekst će biti objavljen na naslovnoj stranici s njezinom fotografijom. Svi će ostali listovi preuzeti taj članak. Muž će joj odmah dobiti promaknuće i premještaj u Peštu, a ona će preko noći postati slavna u Ugarskoj.

Marija Jurić (prvi red, druga s lijeva) i djevojačka kazališna družina u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu. Zagorka je u šestom razredu napisala dramu *Kalista i Doroteja*. Drama govori o mučeničkom životu kršćana u rimsko doba. S velikim uspjehom izvedena je 1886. za božićne blagdane

Marija ni časak nije razmišljala. Ona je domoljupka, oduševljena je činom studenata, hvali hrvatsku mladež. Piše svoj članak kao hvalospjev onima koji su *zapalili baklju u tamnoj noći hrvatskog bivstvovanja i pokazali put oslobođenju*. A u pjesmi posvećenoj spaljenoj zastavi između ostaloga piše: *...I sunce ne bi moglo prodrijeti do zemlje - i Bog ne bi na nebesima mirno stolovati mogao - kad se nad domom mojim ne bi vijao barjak Hrvata...* Urednik lista i muž ostali su

skamenjeni. Matraj bjesni, proglašava ju ludom i prijeti joj zatvaranjem u ludnicu. Marija kupuje odijelo od sluškinje Rozike, preoblači se i bježi na željezničku postaju. *Vlak pojuri, a u meni sve trepti. Prešli smo konačno i granicu.*

Utočište u Srijemskoj Mitrovici kod ujaka

Kući na Šenjugo vo nije se mogla vratiti. S majkom je u velikoj svađi zbog njezine prisile na ženidbu i zbog mr-

Zagorkin ujak Alojz Sadar

Zagorkin ujak Alojz Sadar (Samobor, 7. travnja 1837. – Srijemska Mitrovica, prije 1914.), austrougarski oficir, zapovjednik stražara u Zagrebu. Oko 1884. premješten je s obitelji u službu u Srijemsku Mitrovicu za upravitelja tamošnje kraljevske zemaljske kaznionice. Bio je oženjen Hanom (Ivana) rođ. Kontak (Zagreb, 1843. - Zagreb, 1921.). Alojz je bio brat Zagorkine majke Josipe rođ. Domin samo po ženskoj lozi. Alojzina majka Terezija Sadar (Samobor, 1818. – Samobor, 1890.) je kao djevojka imala troje nezakonite djece, njega i dvije kćeri. Terezija se 23. listopada 1842. vjenčala s udovcem Josipom Dominom (Samobor, 1793. - Samobor, 1861.). S njim je u braku imala šestoro djece. Jedna od njih je bila Josipa (Samobor, 12. ožujka 1844. - Vrapče, 16. prosinca 1923.), majka Marije Jurić Zagorke. (Stjepan Kožul: Znameniti Jurići porijeklom iz Starih Pavljana kod Bjelovara, Zagreb, 2011.)

žnje prema Dragici. Odlučila je otići u Srijemsku Mitrovicu gdje joj je ujak bio upravitelj kaznionice. Ujna je uvjerila svojega muža da je Marija došla k njima u posjetu s muževljevim pristankom. Prevarila ga je pričom da je Matraj službeno poslan u inozemstvo. Marija stanuje u samoj kaznionici. Odatle šalje novinske članke u Brod za *Posavsku Hrvatsku* i u obližnju Mitrovicu za *Hrvatski branik*. Preko prijatelja šalje provokativni članak o spaljivanju zastave u dva peštanska lista njemačkog i mađarskog jezika. Taj članak pobuđuje veliku senzaciju.

Tjeralica za Marijom

U mađarskim novinama osvanula je tjeralica za *umobolnom mladom ženom, koja je nekuda netragom pobjegla, a možda i pošla u smrt*. Zatim slijedi točan opis malene i neugledne *nesretne bolesnice* za kojom su razaslani i privatni detektivi. Određena je i nagrada od 100 forinti onome tko pomogne da joj se uđe u trag. Na dnu oglasa bilo je očitovanje: *Kojim ovdje očitujem, da neću priznati nikakav račun, koji bi dotična počinila na ime moje, pa da ona nema nikakvog prava na moje ime što god uzeti*. Potpis: *Andrija Matraj!*

Izbacivanje iz kaznionice

Jednoga dana dogodio se neočekivani preokret. Uz pomoć žandara ujak je ušao u trag Marijinim sastavcima koje je ona slala u opozicijske novine. Oštrim riječima kako je *anarhistkinja* te *prostački i umobolni izrod* Marije izbacio ju je iz kaznionice. Ona je bila jedini *kažnjenik* koji je bio silom otjeran iz hladne kaznioničke zgrade. Potom je vlakom krenula u Zagreb. Nakon bijega iz Mađarske, odlaska iz Mitrovice i dolaska u Zagreb, ona započinje svoju novu, veliku životnu avanturu!

KRAJ